

ZLATA MRTVAŠKA GLAVICA

Saša Vuga

Prihajal je počasi kot star drvar: s trdim korakom in z naprej potisnjenimi rameni. Le da ni več stopal po preperem listju in trhljih vejah. Vlažen asfalt, ki se je kot bleščeče črn pas ozko vlekel med hišami in reko, je srebalo njegove korake, da so bili pridušeni in skoraj skrivnostni. Na preluknjanem in odkritem kiosku pod plešastim kostanjem je slonel mrtev vojak. Nekdo ga je bil privezal k rebrastim polknicam in mu spustil rafal v drobovje. Čelada se mu je bila poveznila globoko na čelo. Še za prst bi se bila ponižala, pa bi prekrila osteklenele oči, ki so zdaj nekam neumno in revno strmele v prihajajočega in niso videle, da je mlad, utrujen, prekleto utrujen, da mu čez hrbet visi kratka brzostrelka in da si je bil levo roko malomarno zataknil globoko v žep potrganih hlač. Noč je bila mrzla in po reki so plavale megle in tam daleč na severni strani mesta so kot svetleči se pljunkni sikale v nebo krvavordeče rakete in je od časa zaregljala v temo kot podoknica neutešenega, jezljivega žabjevca vrsta ostrih strelcov, ki so ti ostali v ušesih kot pretrgano brenčanje nadležnih komarjev.

»Ha, lepa reč!« je bziknil tjavdan.

Hiše ob asfaltu so bile čudaško razdrapane. Nekatero so bile z obžganimi okni podobne velikanskim nemim slepcem, mirno in le za spoznanje začudeno strmečim nad lutkarijo, ki se je bila s krvavimi potočki, z boleznimi vzdihmi in ognjenim popóckanjem zagnala mimo njih in obstala nekje gôri v predmestju, kjer se že začenja gozd in v poletnih dneh prepevajo kosi med smrekami in drobijo trdo členkaste roke upokojenca koruzno skorjo preplašenim vevericam. Druge — in teh je bilo največ — so bile podobne starim damam, ki se jim je bil hrustanec med kostmi osušil in so se sesedle v platnene naslonjače in so iz dostojanstvenega ozračja, zaudarjajočega po naftalinu in suhih rožah, gledale na tele norosti, na tele čudne paglavske zadevščine.

Med njimi je bila posebno opazna Velikonjeva hiša: štirje goli zidovi okoli plazu razbitih sten, počenih opek, z ometom premazanih trstičastih preprog in v zobotrebce razcefranih desak. Kot velik in imeniten poštni nabiralnik je stala ob prazni steni prvega nadstropja porcelanasta straniščna školjka. Na tleh je ležal izvesek:

koloniale VELIKONJA koloniale.

Velikonja je imel naduho, njegova veža pa je imela tlak iz širokih kamnitih plošč in je bila tako pripravna za ljubezen. Neke noči, ko je Majda trepetaje od mraza stala za vrati in gledala skozi stekelca na reko, ji je odločno povedal, da je teh nočnih vežnih pogovorov o Lutrovi ženi sit, da so za to knjige na polici in učenik za katedrom, on pa bi rad videl, kakšne hlačke nosi Majda. Rekla mu je, da so s čipkami obrobljene, in on ji je rekel, da je to neokusno in starinsko, in ona mu je ugovarjala, da je tudi Pompadurca imela take hlačke, in ji je rekel, naj vendar pusti zgodovino in da je Pompadurca bila velika vlačuga, in ona mu je zabrusila, da je pokvarjen fant, in je stekla po stopnicah in se nista nikdar več poljubila. Potlej je on prvikrat grešil z natakario »Pri treh vojakih«, ki je bila Italijanka in sploh ni nosila hlačk.

»Smešno!« je pomislil.

Potlej je pomislil, da je ulica mrtva in da so se ljudje izselili in da se je tudi oče najbrž odselil na deželo: naložil je na cizo svojo žimnico in veliko sliko device Marije z otrokom, ki je spominjala na guvernanto pri trgovcu Velikonji, visoko óblasto uro, ki je vsakih šestdeset minut zaigrala marseljezo in je ob treh, šestih, devetih in dvanajstih prišel iz nje Napoleonov vojak in pozdravil s puško — naložil je torej najbrž vse to na vegasto cizo in jo v copatah ubral iz mesta, v svojem pehanju podoben kitajskemu izvoščku.

Taka medena dobričina je bil oče, malce omejen, malce rejen, rdeč v obraz in bel v lase, taka poštena dobričina, da se je fant v dneh, ko mu je smrt bila tako blizu kot jesenskemu listu na strohneli veji, uprl tej svinčeni črnobeli ženi z eno samo mislijo: ko pa bi očeta rad še enkrat videl! Slikal si je v domišljiji: vse bo v zastavah in sonce bo na nebu in ljudje na cestah. In on bo šel gor po stopnicah, ki so temačne, in se bo odkašljajal na pragu in oče bo odprl in se bosta objela in malce, malce zajokala. Oče bo imel žametast temnozelen jopič in sive hlače, pod tenkimi podbradki pa se mu bo bohotila črna pentlja na beli srajci in na pentlji se bo smejala zlata mrtvaška glavica. Tista bucika z zlato mrtvaško glavico je bila edina reč, ki je dajala očetu nekaj moškega, nekaj adamovskega spričo okrogle in vsakdanje glave in spričo tistih vodenih oči. Potlej bi se objeta zazrla v sliko pokojne matere v črnem okviru, potlej bi sedla za mizo, on bi si odpel bombe in jih vrgel na otomano, oče bi vzel veliko posrebreno zajemalko, se prekrižal in rekel:

»Saj ni treba, da se tudi ti!« potlej bi vzdignil pokrov skleda na belem prtu, juha bi zadišala, se zakadila, in oče bi rekel:

»No, sine, pa začniva!« in bi pomešal z zajemalko. In sine bi si zataknil za zamaščeno vojaško kamižolo bel in po milu dišeč prtič in tam na predalniku bi ura pokazala dvanajst in zaigrala marseljezo in vojščak z dolgo puško bi odprl vrata stražnice iz biserne matice in bi salutiral...

Slišal je, kako vsiljivo mu tikteta majhna damska budilka v žepu. Odnese jo je bil iz nizke vile na robu mesta. Budilkica je stala na nočni omarici, ob nočni omarici pa se je plazil osivel častnik in je hropeč puščal za seboj tenko sled krvi in se je priplazil do njegovega škornja in ga objel in ko ga je bil objel, je odvrigel prazen samokres in umrl. In on mu je z vodo izmil krvav in penast obraz in ga pokril z odejo in spustil damsko budilkico v žep in potisnil v brzostrelko nov šaržer.

Še nekaj hiš, potlej bo morda zagledal okno očetovega stanovanja. Pred oknom je nekoč stal oreh, pod orehom pa okrušena kamnita miza. Nanjo je bil prvikrat črkoval s svinčnikom svoje ime, ob njej je pokadil prvo cigareto, tenko poslušaje očetovo smrčanje iz sobe. Ko je pokadil cigareto, je šel čez cesto in legel v travo na bregu in sanjal o rdečkastih kolobarjih in bljuval iz svojih mladih ust in jokal od slabosti in kesa...

Od reke je prišlo utrujeno ječanje. Ustavil se je in se ozrl čez nizek, prašen zid. Po temačnih valovih je kot po umazanem olju priplavala razbita barka. Desna stranica je bila raztrgana in je v požrešnih požirkih zajemala kalno vodo. Na barki je ležal človek. Polovica človeka. Imel je tesno prepasan zelen jopič, a ni imel nog. Odrezane so bile nekje nad kolenom in prav nič lep ni bil pogled na život, ki je bil do pasu tršat in močan, od pasu pa kratek in reven in tako nesrečno pritlikavčkast. Ležal je na trebuhu in je dolge roke močil v vodi. Tu in tam je od umazane gladine vzdignil obraz in zaječal in zabrbotal in zamomljajal in spet spustil obraz v vodo in potlej ga ni več vzdignil. In barka je šla naprej in po barki je skakala mršava mačka in ko je vojak utihnil, je začela mijavkati in je bila zoprna, ker je bila tako blizu odrezanim nogam, in je tacala po krvi, ki jo je voda sproti odlizavala...

Obstal je pred hišo in pogledal na okno. Bilo je brez polknic. Toda hiša je bila cela, le stena desno od okna je bila mozoljasta od težkih izstrelkov, ki so butnili vanjo najbrž z onstran reke. Ali pa iz letala. Oreh, siromak, je bil razklan in upognjen kot razlomljen dežnik, s krošnjo navzdol. Miza je bila cela, toda za spoznanje bolj odkrušena kot pred tremi leti, in pod njo je ležal vojak, ko da spi,

in on ni hotel pogledati, če samo spi, ali če je mrtev, ker je vedel, da je ubit.

Obotavljal se je in čudno ga je prevzelo. Najprej je mislil, da je damska budilkica, ki tiktá pod blagom, potlej je spoznal, da mu srce rahlo močnejše bije in ni bil prav nič začuden.

Obstal je na pragu in je iz gole navade popraskal s škornjem po železnem predpražniku. Odsunil je vrata in stopil v kratko vežo in je hotel naglo po stopnicah, a je zadel v truplo, ki je ležalo pod lesenimi stopnicami, in se je najprej zdrznil, potlej pa se je razhudil in je grdo zaklel:

»Hudiči, tudi tu ste se klali!«, in je bil užaljen, ker so se hudiči tudi tu klali. Sklonil se je, potipal truplo pod vratom, zgrabil za mehko kravato in sunkoma vzdignil mrtvaka in ga povlekel v slepi kotichek veže, kjer je bilo ozko okence in kamor je po navadi oče ves potan in zadihan vlekel zaboj s smetmi. Truplo je nalahno drsalo s copatami po kamnitem tlaku in ko je jezno spustil kravato, je glava nekam težko padla na kamen, ko da bi mrtvak imel na vratu prazno posodo iz suhega lipovega lesa. Potlej si je obrisal roke ob hlače prav tako kot oče, ko je previdno porinil zaboj s smetmi v kot, in se oddahnil. Tudi oče se je oddihal.

Potlej je šel po stopnicah do vrat in videl, da so odprta. Stopil je v stanovanje. Bilo je razmetano in borno in je dišalo po kislem zelju. In je videl, da ni ne ure s francoskim soldatom, ne žimnice in ne device Marije. Pogledal je pod posteljo, pa ni našel niti očetovih copat. Nasmehnil se je in zašepetal:

»Si bil pameten, stari! Si jim ušel, a?«

Miren, strašno miren in utrujen se je vrnil na stopnice in sedel.

Mesec je zaplaval izpod črnih oblakov, se za trenutek s slabotnimi žarki zapletel v strte orehove veje pred hišo — in tedaj se je med praznimi smetiščnimi zaboji svetlo zarežala pod mrtvakovim neobritim, sestradanim obradkom zlata mrtvaška glavica.

V fantovem žepu se je z drobnim cingljanjem oglasila damska budilkica. Drla se je in drla s svojim tenkim srebrnikastim glasom, potlej pa se je upehala in je umolknila.